

بررسی حقوقی قرارداد جوینت ونچر (سرمایه گذاری مشترک) در نظام حقوقی ترکیه و توصیه‌هایی برای ایران

پذیرش: ۹۷/۷/۲۳

دریافت: ۹۶/۱۲/۵

امیر هوشنگ فتحی زاده

عضو هیأت علمی مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

amirfathizadeh@gmail.com

وحید کریمی

دانشجوی دکتری حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران و پژوهشگر مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

vkarimi29@gmail.com

جوینت ونچر / سرمایه‌گذاری خارجی / قانون تعهدات ترکیه / قانون سرمایه‌گذاری خارجی ترکیه

چکیده

سرمایه‌گذاری مشترک [۱] در میان روش‌های متنوع مشارکت و سرمایه‌گذاری، نقش به‌سزایی در پیشرفت تجارت و اقتصاد بین‌الملل ایفا نموده است. در همین راستا، سرمایه‌گذاری مشترک چه به صورت قراردادی و چه شرکتی در نظام حقوقی ترکیه مورد پذیرش قرار گرفته است. در این خصوص اگرچه قانونی خاص به این موضوع به طور جداگانه ورود ننموده است، اما در قوانین متعددی به طور مستقیم یا غیرمستقیم بدان پرداخته شده و ابعاد مختلف آن مورد بررسی قرار

گرفته است. قانون تعهدات جدید ترکیه در بیست ماده به بررسی قرارداد مشارکت پرداخته است که این مواد شامل سرمایه‌گذاری مشترک نیز می‌شود. چنانچه دکترین حقوقی نیز در تبیین مقررات سرمایه‌گذاری مشترک با تأکید بر این قانون به تحلیل مواد آن پرداخته‌اند. همان‌گونه که توجه به اصل آزادی قراردادی در تمامی قسمت‌های این قانون مورد تأکید است، در خصوص میزان سهام مشارکت، تقسیم سود و زیان بین طرفین، حدنصاب تصمیم‌گیری، انتخاب مدیریت و اعطا و حذف اختیارات مدیریتی، ممنوعیت رقابت بین شرکا و یا از طریق اشخاص ثالث، بازرسی فعالیت‌های مشترک، تغییرات در ساختار شرکت‌ها نسبت به ورود شرکا جدید و یا

خروج شرکا و خاتمه‌ی سرمایه‌گذاری مشترک مورد اشاره قرار گرفته‌اند. در این میان قانون سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم نیز نقشی محوری در انعقاد این قراردادها ایفا می‌نماید. وجود چنین مقرراتی موجب انعقاد قرارداد سرمایه‌گذاری مشترک با استانداردهای جهانی شده و بر توسعه‌ی سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر مثبتی داشته است.

مقدمه

سرمایه‌گذاری خارجی به‌عنوان یکی از راه‌کارهای گسترش روابط تجاری میان کشورها از یک سو و تأثیر آن‌ها بر توسعه‌ی اقتصادی از سوی دیگر، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در همین راستا تمامی کشورها سعی در ورود مستقیم به این حوزه داشته‌اند که ماحصل آن را می‌توان در قوانین وضع‌شده در این موضوع مشاهده نمود. سرمایه‌گذاری خارجی برپایه‌ی قراردادهایی شکل می‌گیرد که خود این قراردادها انواع گوناگونی دارد و سرمایه‌گذاری مشترک یکی از مهم‌ترین آن‌ها است. این قراردادها غالباً یا به‌صورت قراردادی و یا شرکتی است که بسته به قوانین و مقررات و عرف و رویه‌های حاکم بر نظام حقوقی هر کشوری متفاوت خواهد بود. یکی از کشورهایی که می‌توان در تحلیل و تدوین قراردادهای سرمایه‌گذاری مشترک مورد بررسی قرار داد، کشور ترکیه است. نظام حقوقی ترکیه نیز همانند اکثر کشورهای دیگر به‌طور خاص به سرمایه‌گذاری مشترک نپرداخته و قانون خاصی در این خصوص وضع ننموده است، اما قوانین مختلفی از جمله: قانون تعهدات ترکیه [۲]، قانون سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم [۳]، قانون تجارت [۴]، قانون مالیات شرکت‌ها [۵] و قانون تدارکات عمومی [۶] به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در تهیه و تنظیم قرارداد سرمایه‌گذاری مشترک می‌توانند تأثیرگذار باشند. در این بین قانون تعهدات با اختصاص بیست و پنج ماده (از ماده‌ی ۶۲۰ تا ۶۴۵) به این موضوع، اصلی‌ترین منبع مقررات حاکم بر این قراردادها را تشکیل می‌دهد. در نظام حقوقی این کشور، سرمایه‌گذاری مشترک تحت عنوان

[۷] قرارداد همکاری تجاری [۸] منعقد می‌گردد [۹]. قانون تعهدات نیز این قرارداد را تحت عنوان قرارداد همکاری معمولی [۱۰] در نظر گرفته است. همچنین ماده‌ی ۳ قانون سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نیز با تأکید بر تجویز این نوع سرمایه‌گذاری، بیان داشته است که سرمایه‌گذاران خارجی برای سرمایه‌گذاری مستقیم در ترکیه از آزادی برخوردارند، که این به معنی عدم نیاز به اخذ مجوز از خزانه‌داری توسط سرمایه‌گذار بوده و هیچ محدودیتی برای مالکیت این اشخاص وجود ندارد [۱۱]. انعقاد سرمایه‌گذاری مشترک در این کشور اغلب در قالب شرکت سهامی رخ می‌دهد [۱۲]. توجه به حقوق شرکای طرف قرارداد در حد مطلوبی مورد توجه بوده و در عین حال بر جزئیات تعهدات طرفین نیز تأکید شده است. نحوه‌ی ورود و خروج شرکا، اتمام سرمایه‌گذاری مشترک از مباحث پراهمیتی است که قانون تعهدات بدان پرداخته و با توجه به نبود مقررات قانونی سرمایه‌گذاری مشترک در ایران و نیاز کشور به وجود زیرساخت‌های قانونی در این خصوص، توجه به این قانون و ارائه‌ی توصیه‌هایی در جهت تشکیل سرمایه‌گذاری مشترک در ایران از اهمیت برخوردار است.

۱. بررسی قانون تعهدات ترکیه

همان‌گونه که مورد اشاره واقع شد، یکی از قوانین مهم کشور ترکیه در انعقاد سرمایه‌گذاری مشترک، این قانون است که بیست و پنج ماده در قسمت هجدهم را به این قرارداد اختصاص داده و ابعاد مختلف آن مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه و در چندین بند مختلف به بررسی مواد مربوطه خواهیم پرداخت.

۱-۱. تعریف سرمایه‌گذاری مشترک

اگرچه در این قانون تعریف مشخصی از سرمایه‌گذاری مشترک ارائه نگردیده است، اما ماده‌ی ۶۲۰ در ارائه‌ی تصویری از این قرارداد بیان داشته است: «قراردادی است که در آن دو یا چند شخص متعهد می‌شوند تا کار و اموال خود را برای

هدف مشترکی به اشتراک بگذارند». بر این اساس مشخص است که تأکید بر یکی نمودن اموال و همچنین نیروی کار در جهت هدف مشترکی قرار گرفته است. در همین راستا، ماده‌ی ۶۲۱ نیز با تأکید بر سرمایه‌ی تشکیل‌دهنده‌ی این شرکت‌ها، مقرر نموده است: «هریک از شرکا موظف است تا سهم خود در مشارکت را به صورت پول نقد، کالا یا کار ارائه نماید...».

تعریف ارائه شده بسیار کلی بوده و تاب تفسیر فراوانی دارد. به عبارتی می‌توان گفت: این تعریف از سرمایه‌گذاری مشترک ساختار انعطاف‌پذیری دارد. از طرفی دامنه‌ی این نوع قرارداد نیز در بند آخر ماده‌ی ۶۲۰ گسترش یافته است. بند آخر این ماده بیان داشته است: «هر مشارکتی که در بردارنده‌ی ویژگی خاصی از مشارکت‌های تعیین شده توسط قانون نباشد، تحت مقررات این فصل قرار خواهد گرفت». با این اوصاف، دامنه‌ی شمولیت آن بسیار گسترده است. در قانون مالیات شرکتی ترکیه [۱۳] نیز این قرارداد تحت عنوان مشارکت [۱۴] تعریف شده است [۱۵]. در سرمایه‌گذاری مشترک، شرکا کنترل مشترکی بر سرمایه‌گذاری انجام شده دارند [۱۶]. صحبت از سود در این قرارداد ضروری است [۱۷]. اگرچه یکی از ویژگی‌های بارز سرمایه‌گذاری مشترک انعطاف‌پذیر بودن و محدود نبودن آن به مدل خاصی است [۱۸]، اما سرمایه‌گذاری مشترک باید واجد یک نوع فعالیت تعیین شده و خاص بوده و همچنین برای یک فعالیت مداوم پی‌ریزی شود [۱۹]. اصل آزادی قراردادی در این نوع از قراردادها نیز بسیار مورد توجه است و در مواد مختلفی از قانون تعهدات نیز در بخش‌های مختلفی مورد تأکید قرار گرفته است. چراکه اصل آزادی قراردادهای، بیشترین اهمیت را در متن تجارت بین‌الملل دارد. حق تجار برای تصمیم‌گیری آزادانه در این مورد که کالاها و خدماتشان را به چه کسانی عرضه کنند یا آن‌ها را از چه کسانی تهیه کنند و نیز امکان توافق آزادانه درباره‌ی شروط معاملات انفرادیشان، سنگ‌بناهای یک نظم اقتصادی بین‌المللی رقابتی، بازارگرا و باز را تشکیل می‌دهد [۲۰].

در بحث از هدف سرمایه‌گذاری مشترک، همان‌گونه که ماده‌ی ۶۲۰ نیز به آن اشاره نموده است، در اینکه برای اهداف اقتصادی تشکیل می‌شوند یا برای اهداف غیراقتصادی نیز ممکن است تشکیل شوند، اختلاف نظر وجود دارد. عده‌ای بیان داشته‌اند، هدف سرمایه‌گذاری مشترک ممکن است اقتصادی یا غیراقتصادی باشد [۲۱] و در مقابل، عده‌ای هم بر اقتصادی بودن هدف سرمایه‌گذاری مشترک تأکید نموده‌اند [۲۲]. با این حال، آنچه از ظاهر ماده‌ی ۶۲۰ قانون مذکور برمی‌آید، نظر نخست را تقویت می‌کند.

۲-۱. روابط بین شرکا

طرفین سرمایه‌گذاری مشترک و یا به تعبیری بهتر، شرکا در این قرارداد، نقش اصلی را ایفا می‌نمایند و تمامی موارد مربوط به این قرارداد از قبیل: نحوه‌ی تنظیم، شرایط قرارداد، تعهدات و ضمانت اجراها، نحوه‌ی اجرا و... بر مبنای اصل حاکمیت اراده‌ی شرکا پایه‌ریزی می‌گردند. در قانون تعهدات ترکیه، در قسمت دوم از بخش هجدهم آن در چندین ماده به بررسی روابط بین شرکای این قرارداد از جنبه‌های مختلف توجه شده است که در تمامی این موارد مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

۳-۱. سهم مشارکت

از آنجایی که این نوع از قراردادها دارای ریسک بالایی بوده و بحث سودآوری از اهمیت زیادی برخوردار است، آورده‌ی هر یک از شرکا در سرمایه‌گذاری مشترک لزوماً باید به طور دقیق مشخص گردد. همان‌گونه که در بخش قبلی نیز مورد اشاره قرار گرفت، ماده‌ی ۶۲۱ این قانون در تبیین آورده‌های هر یک از شرکا، آن‌ها را موظف به ارائه‌ی سهم خود به صورت پول نقد، کالا یا کار نموده است. موارد مشخص شده در این ماده حصری نبوده و می‌تواند هر چیزی را که در تحقق اهداف مشارکت مفید باشد، شامل گردد. اموال و آورده‌های هر یک از شرکا به شریک دیگر منتقل نمی‌شود و در نتیجه شرکا بر

اموال و آورده‌ها مالکیت مشترک ندارند. اما مالکیت اموال خریداری شده در جریان سرمایه‌گذاری، متعلق به تمامی شرکا است. با این حال، به طور کلی در سرمایه‌گذاری مشترک این موضوع می‌تواند مشخص شود.

۴-۱. تقسیم درآمد و مشارکت در سود و زیان

یکی از مهم‌ترین بخش‌های سرمایه‌گذاری مشترک، توجه به چگونگی تقسیم سود و همچنین سهم بودن هر یک از شرکا در ضرر احتمالی است. مشارکت شرکا در سود و زیان سرمایه‌گذاری مشترک معمولاً بر مبنای سهام آن‌ها تعیین شده و هر طرف به میزان مشارکتی که در سرمایه‌گذاری داشته است، در سود و زیان حاصل از آن سهم می‌شود. چنانچه ماده‌ی ۶۲۲ بر تقسیم تمامی سود حاصله میان شرکا بر اساس شرایط مقرر تأکید نموده است. در واقع این ماده مقررهای الزام‌آور درباره‌ی نحوه‌ی تقسیم سود مقرر نداشته و این امر را تابع شرایط موجود بین طرفین قرار داده است. مشارکت شرکا در زیان حاصله از اجرای این قرارداد نیز تابع توافقات طرفین است. همچنین در صورتی که توافقی در نحوه‌ی تقسیم سود و زیان صورت نگرفته باشد، سهم هر یک از شرکا برابر خواهد بود [۲۳]. این برابر بودن سهم شرکا در صورت عدم توافق در قرارداد یا اساسنامه، صرف نظر از کیفیت یا ارزش سهام آنان است [۲۴]. چنانچه ماده‌ی ۶۲۳ بر این مهم تأکید نموده و بیان داشته است: «در صورتی که توافقی میان طرفین در نحوه‌ی تقسیم سود و زیان‌های حاصله به عمل نیامده باشد، سهم آن‌ها بدون توجه به ارزش و ماهیت هر سهم، مساوی خواهد بود». آنچه از این ماده برداشت می‌شود محل ایراد است. بعضاً در قراردادهایی که منتج به تشکیل شرکت می‌شوند ممکن است شرکا با برقراری سهام یا سهم‌الشرکه‌ی ممتاز برای بعضی از شرکا یا سهامداران موافقت نموده تا بر مبنای میزان و ماهیت امتیازاتی که به سهام آن‌ها تعلق گرفته است، نسبت به بقیه سود بیشتری دریافت دارند. لذا در این فرض کارایی سهام ممتاز با ابهام روبرو خواهد شد و

بهبتر آن است تا در صورتی که توافقی میان طرفین در تقسیم سود و زیان حاصله انجام نشده است که فرض تقریباً محال است، تقسیم سود و زیان بر مبنای میزان سهام و یا سهم شرکتی شرکا تقسیم شود. در ادامه این ماده اشعار می‌دارد: «در صورتی که شرکا تنها روشی برای تقسیم سود یا زیان را به کارگیرند، این روش برای هر دو قابل اعمال خواهد بود».

۵-۱. حدنصاب و نحوه‌ی تصمیم‌گیری شرکا

در مرحله‌ی اجرای سرمایه‌گذاری مشترک، گاهی مسائل و موضوعاتی نیازمند تصمیم‌گیری شرکا است که با توجه به عوامل مختلفی نصاب تصمیم‌گیری متغیر خواهد بود. بر فرض مثال، اگر سرمایه‌گذاری مشترک از نوع شرکتی باشد، ممکن است به صورت شرکت سهامی، مسئولیت محدود و یا انواع مختلف دیگر شرکت‌ها باشد که به تبع هر یک از این موارد، حدنصاب‌های تصمیم‌گیری نیز متفاوت است. همچنین یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر این مهم، توافق شرکا است. از آنجایی که اصل آزادی قراردادی در سرمایه‌گذاری مشترک نیز حاکم است، شرکا می‌توانند بر حدنصاب و نحوه‌ی رأی‌گیری توافق نمایند. در این خصوص، ماده‌ی ۶۲۴ این قانون بر حدنصاب اتفاق آرا در تصمیم‌گیری، در صورت عدم توافق شرکا بر این موضوع تأکید نموده است. لذا شرکا می‌توانند اکثریت دیگری را تعیین نمایند. لازم به ذکر است که در این ماده، اکثریت عددی شرکا مدنظر است نه اکثریت سرمایه‌ای. از لحاظ نحوه‌ی مدیریت نیز، ماده‌ی ۶۲۵ بیان داشته است: «هریک از شرکا حق اداره‌ی شرکت را دارند، مگر آنکه قرارداد یا تصمیم شرکا بر این باشد که یک یا چند نفر از شرکا و یا شخص ثالثی عهده‌دار مدیریت باشد». لذا هر یک از شرکا که به لحاظ اقتصادی و قانونی مستقل از دیگران است، حق برابری در مدیریت و کنترل دارد [۲۵]. در واقع آنچه از این ماده برمی‌آید، توجه قانون‌گذار بر مشارکت فعال همه‌ی شرکا در این قراردادها است که هم در حدنصاب‌ها و هم در اداره‌ی شرکت، فرض را بر اتفاق آرا و مشارکت همه‌ی شرکا بنا نهاده

است، مگر آنکه خود شرکا و یا قرارداد تصمیمی خلاف آن را مقرر داشته باشد. بدین صورت که، شرکا می‌توانند همگی دست به مدیریت زده و یا اینکه یک نفر از میان خود را به عنوان شریک اصلی [۲۶] برای این کار انتخاب نمایند [۲۷]. همچنین می‌توانند اشخاص ثالثی را در این امر مشارکت دهند.

۶-۱. مسئولیت شرکا در برابر یکدیگر

نوع و میزان مسئولیت شرکا یکی از مسائل بسیار مهم در بحث شراکت است که به نحوی می‌تواند بیانگر یک نوع ضمانت اجرایی و عامل بازدارندگی برای رفتارهای احتمالی هر یک از شرکا باشد. آنچه که تا حدودی درباره مسئولیت شرکا در سرمایه‌گذاری مشترک میان دکترین حقوقی پذیرفته شده است، بیانگر مسئولیت مشترک آن‌ها و عدم محدودیت در آن است [۲۸]. لکن موادی از قانون تعهدات به‌طور تفصیلی و در موضوعات مختلف به این مهم پرداخته‌اند که در ادامه در چند بخش مختلف به آن خواهیم پرداخت.

۷-۱. تعهد به عدم رقابت [۲۹]

منع رقابت شرکا با شرکت یا با شرکای دیگر در خصوص موضوع مورد فعالیت آن‌ها، امری پذیرفته شده در عرف تجاری است که در قوانین اکثر کشورها نیز مشاهده می‌شود. در این بین، سرمایه‌گذاری مشترک نیز از این مهم مستثنی نبوده و لذا این قاعده‌ی عرفی در این‌گونه از قراردادها منعکس می‌شود. قانون تعهدات ترکیه با توجه نمودن به این موضوع مهم، در ماده‌ی ۶۲۶ مقررهای در این باب وضع نموده است که حاکی از ممنوعیت رقابت بین شرکا است. این ماده بیان داشته است: «شرکا نباید در هرکاری که ممکن است به هدف شراکت صدمه زده و یا آن را متوقف نماید، به نفع خود و با اشخاص ثالث فعالیت نمایند». لذا بر مبنای شرط مذکور شرکا متعهد خواهند شد تا در محدوده‌ی جغرافیایی مورد توافق و در طی مدت زمان معین شده در قرارداد، اقدام به رقابت در ارتباط با فعالیت‌های مربوط به شراکت ننمایند.

بهبتر است در سرمایه‌گذاری مشترک شرط شود که در صورت کناره‌گیری، جایگزینی و یا اخراج شریکی از مشارکت نیز، تعهد به عدم رقابت به مدتی که در قرارداد پیش‌بینی شده است، به قوت خود باقی خواهد ماند [۳۰].

۸-۱. هزینه‌ی انجام امور

اجرای سرمایه‌گذاری مشترک هزینه‌هایی را بر شرکا تحمیل می‌نماید که در این خصوص ماده‌ی ۶۲۷ قانون تعهدات اشعار داشته است: «شرکای دیگر باید مسئولیت هزینه‌های وارد آمده بر مشارکت تجاری یا ناشی از بدهی‌های آنان که توسط یکی از شرکا به بار آمده است را بپذیرند و این شرکا در برابر شرکای دیگر نسبت به خسارت‌های وارده ناشی از مدیریت شراکت مسئولیت دارند». در واقع ماده فوق بیانگر این موضوع است که، هزینه‌های متعارف ناشی از اجرای سرمایه‌گذاری مشترک از آنجایی که برای دستیابی به اهداف مشارکت لازم است، برعهده‌ی تمامی شرکا بوده، اما نسبت به خساراتی که مربوط به مدیران و یا امور مدیریتی باشد، شخصی که ضرر وارده منتسب به اوست، مسئول است. در ادامه ماده‌ی ۶۲۷ بر امکان اخذ بهره توسط شریکی که برای انجام مشارکت پول داده تأکید نموده است.

۹-۱. حذف یا اعمال محدودیت اختیارات مدیران

همان‌گونه که در بندهای قبلی نیز مشاهده گردید، شرکا می‌توانند مدیریت شراکت حاصله را به یک یا چند نفر از شرکا و یا اشخاص ثالث واگذار نمایند. در این بین ماده‌ی ۶۲۹ در بحث از عزل یا اعمال محدودیت‌هایی برای این‌گونه مدیریت‌های تعیین شده توسط شرکا در قرارداد، مقرراتی را وضع نموده است. در واقع ماده ۶۲۹ بیان داشته است: «اختیار مدیریتی که بر اساس قرارداد توسط شرکا به یکی از آنان اعطا می‌گردد، بدون وجود دلایل قابل توجیه امکان‌پذیر نیست». آنچه از ظاهر ماده به دست می‌آید بیانگر امکان حذف یا اعمال محدودیت‌هایی در این مورد است، اما این

مشخص نشده بود، تابع مقررات وکالت است. روشن است که حاکم بودن هر یک از این موارد بر این رابطه آثار مختلفی را هم از لحاظ دامنه‌ی فعالیت مدیران و هم از جهت مسئولیت به وجود آمده به دنبال خواهد داشت.

همچنین ادامه‌ی ماده‌ی ۶۳ در ارتباط با یکی از وظایف مدیران اجرایی بیان داشته است: «این شرکا موظفند حداقل سالی یک بار به حساب‌ها رسیدگی کرده و سهم هر یک از شرکا را به آن‌ها پرداخت نمایند. هرگونه توافقی در افزایش مدت رسیدگی به حساب‌ها مورد پذیرش نخواهد بود. همین مقررات در موردی هم که مدیریت برعهده‌ی یکی از شرکا نباشد نیز جاری است».

۱۱-۱. بازرسی فعالیت‌های مشارکت

شرکا با اقدام به سرمایه‌گذاری و مشخصاً انعقاد قرارداد سرمایه‌گذاری مشترک، به دنبال سودآوری و افزایش سرمایه خود هستند که در این میان اطلاع از حساب‌ها و نحوه‌ی عملکرد شرکت از اهمیت بسیاری برخوردار است. به عبارتی دیگر، اطلاع شرکا از چگونگی استفاده از سرمایه و نحوه‌ی عملکرد شرکت می‌تواند در تصمیم‌گیری صحیح تأثیر به‌سزایی داشته باشد. علاوه بر اینکه موادی از این قانون به حق دسترسی به اطلاعات برای شرکا تأکید نموده است، روح قانون و همچنین عرف قراردادی نیز بر این امر توجه خاصی دارد. همان‌گونه که در ماده‌ی ۶۲۹ نیز اشاره‌ای بر اختیارات شرکا در عزل یا اعمال محدودیت‌هایی بر مدیران را مورد بررسی قرار دادیم، در ماده‌ی ۶۳۱ نیز بر امکان بازرسی فعالیت‌ها توسط شرکا تأکید شده است. در این خصوص ماده‌ی مزبور مقرر داشته است: «حتی در صورتی که هیچ اختیار اداری وجود نداشته باشد، هر شریک حق دارد اطلاعات مربوط به عملیات مشارکت را به منظور بررسی اسناد و مدارک و گرفتن رونوشت و خلاصه‌ی صورت‌های مالی، کسب کند». در واقع مهم‌ترین دلیل شناسایی حق بازرسی برای شرکا برطبق این ماده، قطعاً توجه به اصل مسئولیت‌پذیری است [۳۷]. به عبارتی، در

مهم محدود به شرطی است. لذا اگر یکی از شرکا خواهان حذف اختیارات و یا اعمال محدودیت‌هایی بر اختیارات مدیر مذکور دارد، باید دلایل قابل توجیهی ارائه نماید. در همین راستا، ادامه‌ی ماده‌ی مذکور با تأکید بر این حق شرکا، بر غیرقابل اسقاط بودن آن به موجب قرارداد تأکید نموده است. در ادامه‌ی این ماده آمده است: «حتی در صورتی که در قرارداد مقررهای مبنی بر غیرقابل حذف بودن این اختیار وجود داشته باشد، هر یک از شرکا در صورتی که دلیل قابل توجیهی ارائه کند، می‌تواند آن را حذف نماید». دلایل قابل توجیه در این ماده که به عنوان معیار اصلی در امکان حذف یا اعمال محدودیت‌هایی بر اختیارات مدیران تعیین گردیده است، معیاری کلی و بسیار مبهم است که بر اساس آن شرکا می‌توانند هر دلیلی را دستاویزی برای این کار قرار دهند. ادامه‌ی همین ماده در شفاف‌سازی دلیل قابل قبول بیان داشته است: «دلیل قانونی یا مشروع آن است که در شرایط خاص، که مدیر غفلت بیش از حدی را در اعمال خود مرتکب شده یا صلاحیت خود برای اداره‌ی بهتر امور را از دست داده باشد».

۱۰-۱. روابط میان مدیران با سایر شرکا

نوع و ماهیت رابطه‌ی مدیریتی حاکم میان شرکایی که به عنوان مدیر مشارکت شناخته می‌شوند با سایر شرکا آثاری را به دنبال خواهد داشت. با توجه به عوامل مختلفی، این رابطه می‌تواند به اشکال گوناگونی نمود پیدا کند. ماده‌ی ۶۳۰ این قانون در تبیین نوع رابطه‌ی شرکای مدیر با سایر شرکا، سه حالت مختلف را در نظر گرفته است که به ترتیب شامل مقررات مندرج در قسمت ۱۸ این قانون یا قرارداد منعقد شده میان طرفین و مقررات وکالت می‌شود. بدین توضیح که، نخست روابط میان شرکای مدیر با سایر شرکا تابع مقررات مندرج درباره‌ی سرمایه‌گذاری مشترک در قسمت هجدهم این قانون یا قرارداد خواهد بود و در مرحله‌ی بعدی، در صورتی که انطباقی با مقررات این فصل نداشت یا در قرارداد

مشارکت‌هایی که نامحدود و ادامه‌دار هستند، این امر قابل تصور نیست که شرکا حق بررسی و تجدیدنظر نداشته باشند [۳۲]. در این راستا مقررات ماده‌ی ۶۳۱ به شرکا اجازه می‌دهد تا اطلاعات مربوط به معاملات پرخطر انجام شده توسط شرکای مدیر که نسبت به آن‌ها مسئولیت دارند را به دست آورند.

۱۲-۱. تغییرات در ساختار مشارکت

پس از انعقاد قرارداد سرمایه‌گذاری مشترک یا تشکیل شرکت جدید ناشی از این قرارداد، این امکان وجود دارد که تغییراتی در ساختار شرکت رخ دهد. هر یک از شرکا بنا بر مصالحی که در نظر می‌گیرند ممکن است قصد ترک مشارکت را داشته باشند و در مقابل نیز ممکن است عده‌ای قصد ورود در مشارکت را در سر پیروانند. بر همین اساس، به تناسب شرایط قرارداد و یا ماهیت شرکت ایجاد شده طرق مختلفی برای ورود یا خروج به مشارکت متصور است که در ادامه در دو بند مجزا مورد تحقیق و بررسی قرار می‌گیرند.

۱-۱۲-۱. جذب شریک جدید

ورود شریک جدید به یک شرکت از طرق مختلف از جمله: تملک، ادغام یا فروش سهام یکی از شرکا و... امکان‌پذیر است. ماده‌ی ۶۳۲ این قانون با توجه به امکان ملحق شدن شریک جدید در مشارکت بیان داشته است: «تملک شریک جدید نیازمند رضایت تمامی شرکا است». بدین ترتیب ورود شریک جدید در مشارکت با تصمیم شرکا و به اتفاق آرا خواهد بود. بر این اساس اگر یکی از شرکا یک طرفه و بدون رضایت شرکای دیگر سهم خود را جزئا یا کلا به شخص سوم منتقل نماید، شخص مزبور به عنوان شریک شناخته نمی‌شود و این تنها بین فروشنده و خریدار معتبر است [۳۳]. همین مطلب در قسمت دوم ماده‌ی مزبور مورد تأکید قرار گرفته است.

۱-۱۲-۲. خروج از مشارکت

برای خروج از مشارکت، در صورتی‌که در قرارداد به آن اشاره نشده باشد، خروج از آن نیازمند موافقت دیگر شرکا است. زیرا خروج یک اقدام حقوقی است که موجب تغییر قرارداد می‌شود [۳۴]. ماده‌ی ۶۳۳ در این خصوص مقرر داشته است: «در صورت فوت، تصفیه اجباری، حجر، ورشکستگی و یا اعلام فسخ یکی از شرکا، اگر در قرارداد حکمی در خصوص تداوم حیات شراکت توسط شرکای دیگر وجود داشته باشد، شریک مذکور یا نماینده وی و یا در حالت فوت وارث وی می‌توانند از شراکت انصراف داده یا با اعلام کتبی سایر شرکا از ردیف شرکا خارج شود». با توجه به اینکه خروج از شرکت می‌تواند ارادای یا قهری باشد که هر یک احکام متفاوتی دارند، انتهای این ماده در این خصوص بر ارث بردن شریک متوفی اشاره نموده است. همچنین بر تصمیم جمعی شرکا بر کنار گذاشتن یکی از شرکا با اخطار کتبی از سوی آنان نیز توجه نموده است. در واقع اخراج از سرمایه‌گذاری مشترک [۳۵] اغلب نسبت به شرکای متخلف از شرایط قراردادی رخ می‌دهد. همچنین مورد دیگر مربوط به ورشکستگی یکی از شرکا است که در این صورت این مهم نیازمند صدور حکم ورشکستگی است. بهترین حالت ممکن برای اخراج شریک از سرمایه‌گذاری مشترک در صورت ورشکستگی، پیش‌بینی آن در قرارداد است. بدین معنی که در قرارداد مربوطه پیش‌بینی می‌شود چنانچه یکی از شرکا ورشکسته شود، خود به خود و با صدور حکم ورشکستگی از سرمایه‌گذاری مشترک اخراج خواهد شد.

۱-۱۳. روابط طرفین سرمایه‌گذاری مشترک با اشخاص ثالث

بر طبق اصل نسبی بودن تعهدات، مسئولیت‌ها و تعهدات ناشی از قراردادها دامن‌گیر طرفین آن خواهد بود. اما در مواردی از آنجایی‌که برای اجرای هرچه بهتر قرارداد منعقد شده نیاز به سپردن تعهدات و یا انعقاد قراردادهای دیگری وجود دارد، ارتباط با اشخاص ثالث و مسئولیت در برابر آن‌ها نمود پیدا می‌کند. در سرمایه‌گذاری مشترک به عنوان یکی از اقسام

قراردادهای سرمایه‌گذاری نیز به دلیل ارتباط با سایر اشخاص موضوع فعالیت، ممکن است تعهداتی به وجود آیند که با توجه به شراکتی بودن آن و نقش محوری شرکا در ایجاد و اجرای آن، مسئولیت‌هایی را برای آنان در برابر اشخاص ثالث به دنبال دارد. قانون تعهدات ترکیه در دو ماده‌ی ۶۳۷ و ۶۳۸ به تبیین مسئولیت‌های مستقیم و غیرمستقیم شرکا در برابر اشخاص ثالث پرداخته است که در بند زیر به بررسی آن می‌پردازیم.

۱-۱۳-۱. نمایندگی مستقیم و غیرمستقیم

سرمایه‌گذاری مشترک چه به صورت قرارداد یا تشکیل شرکت، توافقاتی را به همراه دارد که یکی از این موارد بحث نمایندگی است. به عبارتی، مدیریت و نمایندگی یکی از موضوعات مشمول قرارداد مشارکت است [۳۶]. بند سوم ماده‌ی ۶۳۷ در این خصوص بیان داشته است: «شریکی که وظایف مدیریتی به او محول شده است حق نمایندگی از جانب شرکت و شرکا را در برابر اشخاص ثالث دارد. با این حال، لازم است که این مسئولیت به اتفاق آرای شرکا برقرار شده و در اجازه‌نامه‌ی صادره صریحاً قید گردد». اعطای نمایندگی به یکی از شرکا از جهت تعیین شخص مسئول در قراردادهای منعقد شده نسبت به اشخاص ثالث از اهمیت زیادی برخوردار است که این ماده شرط لازم برای آن را رأی مثبت تمامی شرکا و تصریح آن در قرارداد دانسته است. همچنین لازم به ذکر است که اگرچه ظاهر ماده بر این است که تنها شرکا می‌توانند از شرکت یا شرکا نمایندگی داشته باشند، اما اشخاص ثالثی که مدیران شرکت هستند نیز می‌توانند در سرمایه‌گذاری مشترک به عنوان نماینده باشند [۳۷]. این نمایندگی به دو صورت متجلی می‌گردد. در واقع نمایندگی یکی از شرکا در انعقاد قرارداد و تعهدات به وجود آمده نسبت به اشخاص ثالث دو فرض را متصور می‌سازد؛ نخست آنکه نماینده به نام خود و به حساب شرکت عمل کرده باشد، چنانچه بند نخست ماده‌ی ۶۳۷ به آن اشاره نموده است، مسئولیت معامله‌ی صورت گرفته بر عهده‌ی

شخص نماینده خواهد بود. فرض دوم موردی است که نماینده به نام و به حساب شرکت با شخص ثالث معامله‌ای نموده است که همه‌ی شرکا بر طبق قرارداد و توافقاتی که در اعطای نمایندگی داشته‌اند در برابر ثالث مسئول خواهند بود. ماده‌ی ۶۳۷ به نوعی بیانگر مسئولیت غیرمستقیم شرکا است و در برابر آن، ماده‌ی ۶۳۸ در پی بیان مسئولیت مستقیم هر یک از شرکا اشعار داشته است: «بدهی‌ها و هر چیز دیگری مانند آن که برای مشارکت به وجود آمده یا به مشارکت منتقل می‌شود، در محدوده‌ی قرارداد منعقد شده متعلق به همه‌ی شرکا است». لذا شرکا بر طبق این ماده به طور مستقیم نسبت به بدهی‌های شرکت مسئول‌اند. مگر آنکه توافق دیگری در بین شرکا وجود داشته باشد. اگرچه در این ماده میزان مسئولیت هر یک از شرکا مشخص نشده است و این امر ممکن است با توجه به ماهیت مشارکت و همچنین قرارداد منعقد شده میان شرکا متفاوت باشد، لکن از آنجایی که مسئولیت تضامنی استثنا است، در این مورد باید قائل به مسئولیت مشترک شرکا بود. از جهت محل پرداخت تعهدات به وجود آمده‌ی شرکا، بند دوم ماده‌ی ۶۳۸ مقرر نموده است: «تا زمانی که توافق دیگری در این خصوص صورت نگرفته باشد، طلبکاران شرکا می‌توانند از سهم در حال تصفیه‌ی هر یک از شرکا نسبت به وصول مطالبات خود اقدام نمایند». در نهایت قسمت سوم این ماده نیز نسبت به مسئولیت شرکا در پرداخت قروض بیان داشته است: «شرکا مشترکاً و یا از طریق یک نماینده در برابر اشخاص ثالثی که در چارچوب قرارداد مشارکت قرضی گرفته شده است مسئول‌اند مگر آنکه به گونه‌ای دیگر توافق شده باشد».

۱-۱۴. خاتمه و تصفیه‌ی سرمایه‌گذاری مشترک

پایان سرمایه‌گذاری مشترک امری طبیعی و وابسته به شرایط و عوامل مختلفی است و در موارد متعددی بنا بر شرایط مربوطه، شرکا تمایل به قطع رابطه‌ی همکاری دارند. در بحث خاتمه و تصفیه‌ی سرمایه‌گذاری مشترک، دلایل اتمام و

نحوه‌ی تصفیه‌ی آن از اهمیت برخوردار بوده و درخور بحث و بررسی است.

بااراده‌ی ضمنی شرکا، مشارکت تا زمان نامعینی می‌تواند ادامه یابد.

۱-۱۴-۱. دلایل خاتمه‌ی سرمایه‌گذاری مشترک

ماده‌ی ۶۳۹، هفت مورد را برای موارد خاتمه سرمایه‌گذاری برشمرده است که به‌قرار ذیل است:

۱. عدم امکان تحقق اهداف مندرج در قرارداد سرمایه‌گذاری مشترک.
۲. در صورتی‌که در قرارداد نسبت به ادامه‌ی همکاری با وارثان شریک متوفی در صورت فوت او مقررهای وضع نشده باشد.
۳. در صورتی‌که شرطی برای ادامه‌ی همکاری در نظر نگرفته باشند.
۴. تصمیم تمامی شرکا.
۵. پایان مدت قرارداد همکاری.
۶. با درج حق فسخ یا خاتمه در قرارداد، یا اگر قرارداد برای مدت نامحدود یا به مدت حیات یکی از شرکا باشد، با اطلاع از خاتمه‌ی آن.
۷. با بررسی و اعلام خاتمه توسط دادگاه با اعلام دلایل از سوی شرکا.

بنابراین در حالت عادی طرفین برای خاتمه‌ی مشارکت می‌توانند از این طرق اقدام نمایند. اما در صورتی‌که مشارکت برای مدت نامعینی باشد طرفین ملزم به رعایت شرایطی هستند. به عبارتی، اگر مشارکت برای مدت نامعین و یا به مدت عمر یکی از طرفین باشد، هر یک از طرفین برای اعلام خاتمه‌ی آن باید ۶ ماه قبل از اقدام قصد خود مبنی بر خاتمه را به طرف دیگر ابلاغ نماید. این اعلام خاتمه شرایطی دارد که قسمت دوم ماده‌ی ۶۴۰ با توجه به این موضوع بیان داشته است: «... این اعلام خاتمه نباید برخلاف قواعد اخلاقی بوده و یا در زمان نامناسب باشد. این اطلاعیه تنها در پایان سال مالی معتبر خواهد بود». همچنین پس از پایان مدت قرارداد،

۲. قانون سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی [۳۸]

یکی دیگر از قوانین مطرح در حوزه‌ی سرمایه‌گذاری مشترک، قانون سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است. اگرچه این قانون یک قانون کلی با دیدگاه محوری نسبت به تعیین اصول کلی سرمایه‌گذاری خارجی محسوب می‌شود که در ۷ ماده تدوین شده است، اما ماده‌ی ۳ آن با تجویز سرمایه‌گذاری خارجی، بیانگر مقررات مهمی است. درواقع این قانون با انگیزه‌ی جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ترکیه آغاز شد و توانایی جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را افزایش داد و از این طریق اصول خاصی را برای محافظت از حقوق سرمایه‌گذاران و رفتار برابر با شرکت‌های داخلی و خارجی سرمایه‌گذاری به‌وجودآورد. درواقع اگرچه به‌موازات روند سرمایه‌گذاری خارجی در جهان توسعه‌ی گسترده‌ای در سرمایه‌گذاری خارجی ترکیه از سال ۱۹۸۰ به بعد رخ داد، اما با تصویب قانون سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۲۰۰۳، جریان ورود سرمایه‌گذاری خارجی به ترکیه به‌طور فوق‌العاده‌ای افزایش یافت. ورود سرمایه‌ی خارجی به این کشور از ۱۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۵، به ۲۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۷ رسید. اگرچه به علت بحران اقتصادی سال ۲۰۰۸ که بر کل کشورها تأثیر گذاشت، ورود سرمایه‌گذاری خارجی به ترکیه نیز منفی بود، اما این روند در سال ۲۰۱۲ به ۱۶٫۲ میلیارد دلار رسید و در سال ۲۰۱۵ مبلغ ۱۷٫۶ میلیارد دلار ثبت شده است که بیشترین مبلغ پس از بحران سال ۲۰۰۸ است. لذا اگرچه حجم سرمایه‌گذاری انجام شده در فاصله‌ی سال‌های ۱۹۷۵ تا ۲۰۰۴، ۱۹٫۶ میلیارد دلار بود، این مبلغ در فواصل سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۶، به ۱۷۵٫۲ میلیارد دلار رسیده است [۳۹]. از نظر چشم‌انداز جغرافیایی نیز کشور ترکیه بیشترین حجم سرمایه‌گذاری خارجی در فواصل سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۵ در منطقه‌ی غرب آسیا را دارا بوده و با حفظ موقعیت خود در سال

۲۰۱۶، ۴۳ درصد از کل سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام شده در منطقه را به خود اختصاص داده است [۴۰]. ماده ۳ قانون فوق‌الذکر بیان می‌کند: سرمایه‌گذاران خارجی برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جمهوری ترکیه از آزادی برخوردارند. به این معنی که دیگر نیازی به کسب مجوز از معاونین خزانه‌داری برای سرمایه‌گذاری خارجی وجود نداشته و هیچ محدودیتی در مالکیت خارجی وجود ندارد. همچنین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را نمی‌توان مصادره یا ملی کرد، مگر اینکه منافع عمومی مطرح بوده و غرامت عادلانه پرداخت شود، همان‌طور که در مورد شرکت‌های داخلی است [۴۱]. همچنین سرمایه‌گذاران خارجی آزاد هستند که درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری مستقیم خود را به خارج از کشور پذیرنده‌ی سرمایه انتقال دهند و سرمایه‌ی مورد نیاز خود را از منابع داخلی یا خارجی تأمین نمایند. لذا در ادامه بندهای هشت‌گانه‌ی این ماده مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

۱۵-۱. آزادی سرمایه‌گذاری خارجی و رفتار ملی

بر طبق بند نخست ماده‌ی ۳ این قانون، به‌استثنای موافقت‌نامه‌های بین‌المللی و سایر قوانین خاص:

۱. سرمایه‌گذاران خارجی حق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ترکیه را دارند.
۲. با سرمایه‌گذاران خارجی بایستی رفتار برابر با سرمایه‌گذاران داخلی وجود داشته باشد.

همان‌طور که از ظاهر این ماده مشخص است، سرمایه‌گذاران خارجی می‌توانند سرمایه‌ی خود را وارد این کشور نموده و در این اقدام تفاوتی میان شرکت داخلی و خارجی نخواهد بود. به عبارتی بهتر، در نوع رفتارها تفاوتی میان سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی نیست.

۱۶-۱. سلب مالکیت و ملی شدن

یکی از ریسک‌های موجود در سرمایه‌گذاری خارجی که اغلب

بر نحوه‌ی تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران نیز تأثیرگذار است، احتمال مصادره و ملی شدن سرمایه‌گذاری انجام شده به دلایل گوناگون است. برهمن اساس بند دوم ماده‌ی ۳ بیان داشته است: «سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مصادره و یا ملی نخواهد شد، مگر در خصوص منافع ملی و با پرداخت غرامت مطابق با روند قانونی آن». لذا این بند با تأکید بر عدم مصادره یا ملی‌سازی سرمایه، در تلاش است تا ریسک ناشی از مصادره را کاهش دهد.

۱۷-۱. نقل و انتقالات

امکان نقل و انتقال سرمایه به خارج از کشور سرمایه‌پذیر پس از انجام سرمایه‌گذاری یکی دیگر از معیارهای مهم در سرمایه‌گذاری خارجی است. گاهی در بعضی موارد کشورهایی نسبت به خروج سرمایه سخت‌گیری‌هایی دارند که طبیعتاً هم بر کمیت و هم بر کیفیت سرمایه‌گذاری خارجی تأثیرگذار است. این مهم در قوانین جدید تا حدود زیادی به رسمیت شناخته شده است و قانون سرمایه‌گذاری خارجی نیز در بند سوم ماده‌ی ۳ مقرر نموده است: «سرمایه‌گذاران خارجی می‌توانند، سود خالص، سود سهام، درآمد حاصل از فروش یا انحلال تمام یا بخشی از سرمایه، پرداخت غرامت را بدون هزینه به خارج از کشور منتقل نمایند».

۱۸-۱. حل و فصل اختلاف

این امکان وجود دارد که در بعضی از قراردادهای سرمایه‌گذاری اختلافاتی در اجرای قرارداد به وجود آید که نیازمند بررسی و حل و فصل می‌باشند. در این میان در نظام حقوقی بین‌المللی چندین روش برای حل و فصل اختلافات از جمله: مراجعه به دادگاه، داوری داخلی، داوری بین‌المللی یا سازش مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عبارتی، شیوه‌های حل و فصل اختلافات در سطح بین‌المللی به‌طور کلی به سه دسته: رسیدگی قضایی، داوری و شیوه‌های جایگزین حل و فصل اختلافات تقسیم می‌شود. [۴۲]

در این بین داوری تجاری بین‌المللی به دلیل بی‌طرف بودن از اهمیت زیادی برخوردار است. در واقع، در داوری تجاری بین‌المللی طرفین داوری و داوران از کشورهای مختلف می‌باشند، موضوع اختلاف یک موضوع فرامرزی است، دیوان داوری به هیچ دولتی وابستگی ندارد و لذا برخلاف دادگاه‌ها متعهد به رعایت قوانین ملی هیچ کشوری نمی‌باشد، قانون قابل‌اعمال بر داوری و نیز بر ماهیت دعوا به‌طور معمول قوانین و قواعد مختلف از کشورهای مختلف می‌باشند، رأی داوری نیز در بسیاری از کشورها قابل‌اجرا است [۴۳]. اگرچه سازش بر داوری ارجح است، اما سازش فقط هنگامی به موفقیت می‌انجامد که وضعیت برای آن مهیا باشد. به‌طور معمول، طرفین شرط سازش را فقط هنگامی در قراردادشان می‌گنجانند که رابطه‌ی آن‌ها به میزان کافی دوستانه باشد تا این امر، مؤید امکان حل‌وفصل مسالمت‌جویانه باشد [۴۴]. به‌رحال در این خصوص نیز اصل آزادی قراردادی در بند پنجم ماده‌ی ۳ موردتوجه قرار گرفته و طرفین مجازند برای حل‌وفصل اختلافات خود به دادگاه‌های محلی، داوری ملی یا بین‌المللی و یا دیگر روش‌ها بر طبق شرایط مندرج در قرارداد مراجعه نمایند.

۱۹-۱. ارزیابی سرمایه غیر نقدی

تأمین مالی سرمایه‌گذاری بعضاً از طریق آورده‌های غیر نقد شکل می‌گیرند که در این صورت ارزیابی آن‌ها از اهمیت برخوردار خواهد بود. در نظام حقوقی ترکیه ارزیابی سرمایه‌ی غیر نقدی بر طبق قانون تجارت این کشور و مشخصاً مواد ۲۸۹ و ۲۹۳ انجام می‌شود. بند ششم ماده‌ی ۳ این قانون نیز با تأکید بر این مهم بیان داشته است: «سرمایه‌ی غیر نقدی در حقوق ترکیه بر طبق قانون تجارت ارزیابی می‌شود. در صورتی که سهام و اوراق قرضه‌ی شرکت‌های خارجی به‌عنوان سهم سرمایه‌ی خارجی سرمایه‌گذاران خارجی استفاده شود، ارزش‌گذاری انجام‌شده توسط مقامات مربوطه یا کارشناسان تعیین‌شده از جانب دادگاه کشور مبدأ یا سایر مؤسسات بین‌المللی ارزیاب،

مورد پذیرش قرار خواهد گرفت. مواد مورد نیاز برای ورود به کشور نیز باید به همین ترتیب مورد ارزیابی قرار گیرد [۴۵].

۲۰-۱. استخدام بیگانگان

نیروی کاری یکی از فاکتورهای اصلی در تولید بوده و اگرچه در اغلب موارد سرمایه‌گذاران خارجی در جستجوی نیروی کار ارزان در دیگر کشورها اقدام به سرمایه‌گذاری می‌نمایند، اما در بعضی موارد نیز کارکنان آن‌ها اشخاص خارجی هستند که برای فعالیت در کشور مقصد نیاز به مجوز دارند. قانون سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ترکیه نیز از این موضوع مستثنی نبوده و در بند ۷ به لزوم اعطای مجوز برای کارکنان خارجی تأکید نموده است. این ماده بیان می‌دارد: «مجوز کار توسط وزارت کار و امور اجتماعی برای کارکنان خارجی صادر می‌شود که در شرکت‌ها و یا شعبه‌های آن‌ها که مشمول این قانون می‌شوند مشغول به کار می‌باشند...». لذا با توجه به اینکه نیروی انسانی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین موارد در قراردادهای جدید سرمایه‌گذاری مشترک را شامل می‌شوند، کشورهای سرمایه‌پذیر سعی در جلوگیری از ورود نیروی کار خارجی با اعمال محدودیت‌هایی همچون اعطای مجوز، سعی در هدایت سرمایه‌گذار نسبت به استفاده از نیروی کار داخلی دارند.

نتیجه‌گیری

سرمایه‌گذاری مشترک چه به‌صورت قراردادی و یا شرکتی در نظام حقوقی ترکیه مورد پذیرش قرار گرفته است. اگرچه قانونی خاص به این موضوع به‌طور جداگانه ورود ننموده است، اما در قوانین متعددی به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بدان پرداخته‌شده و ابعاد مختلف آن مورد بررسی قرار گرفته است. قانون تعهدات جدید ترکیه در بیست ماده به بررسی قرارداد مشارکت پرداخته است که این مواد شامل سرمایه‌گذاری مشترک نیز می‌شود. چنانچه دکترین حقوقی نیز در تبیین مقررات سرمایه‌گذاری مشترک با تأکید بر این

قانون به تحلیل مواد آن پرداخته‌اند. در این میان قانون سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم نیز نقشی محوری در انعقاد سرمایه‌گذاری مشترک ایفا می‌نماید. سرمایه‌گذاری مشترک و یا به تعبیری Ortaklık در نظام حقوقی ترکیه قراردادی است که در آن دو یا چند شخص متعهد می‌شوند تا کار و اموال خود را برای هدف مشترکی در هم ادغام نمایند که این هدف مشترک می‌تواند اقتصادی و یا غیراقتصادی باشد. طرفین سرمایه‌گذاری مشترک و یا به تعبیری بهتر، شرکا در این قرارداد، نقش اصلی را ایفا می‌نمایند و تمامی موارد مربوط به این قرارداد از قبیل: نحوه‌ی تنظیم، شرایط قرارداد، تعهدات و ضمانت اجراها، نحوه‌ی اجرا و... بر مبنای اصل حاکمیت اراده‌ی شرکا پایه‌ریزی می‌گردند. آورده‌ی هر یک از شرکا در سرمایه‌گذاری مشترک لزوماً باید به‌طور دقیق مشخص گردد. که این آورده می‌تواند پول نقد، کالا یا کار باشد و تمامی سود حاصل میان شرکا بر اساس شرایط مقرر میان آن‌ها تقسیم می‌گردد. اگرچه مقرره‌ای الزام‌آور درباره‌ی نحوه‌ی تقسیم سود وجود ندارد، اما این امر تابع شرایط موجود بین طرفین قرارداد است. مشارکت شرکا در زیان حاصله از اجرای این قرارداد نیز تابع توافقات طرفین است. همچنین در صورتی که توافقی در نحوه‌ی تقسیم سود و زیان صورت نگرفته باشد، سهم هر یک از شرکا برابر خواهد بود. توجه قانون‌گذار بر مشارکت فعال همه‌ی شرکا در این قرارداد متمرکز است چنانچه هم در حدنصاب‌ها و هم در اداره‌ی شراکت، فرض را بر اتفاق آرا و مشارکت همه‌ی شرکا بنا نهاده است، مگر آنکه خود شرکا و یا قرارداد تصمیمی خلاف آن را مقرر داشته باشد. بدین صورت که، شرکا می‌توانند همگی دست به مدیریت زده و یا اینکه یک نفر از میان خود را به‌عنوان شریک اصلی برای این کار انتخاب نمایند، همچنین می‌توانند اشخاص ثالثی را در این امر مشارکت دهند. اصل بر مسئولیت مشترک شرکا است و شرکا از رقابت با شرکت ممنوع‌اند. هزینه‌های متعارف ناشی از اجرای این قراردادها از آنجایی که برای دستیابی به اهداف مشارکت لازم است، بر عهده‌ی تمامی

شرکا بوده، اما نسبت به خساراتی که مربوط به مدیران و یا امور مدیریتی باشد، شخصی که ضرر وارده منتسب به اوست مسئول خواهد بود. اختیار مدیریتی که بر اساس قرارداد توسط شرکا به یکی از آنان اعطا می‌گردد، بدون وجود دلایل قابل توجیه امکان‌پذیر نیست. در مقابل نیز حق عزل یا اعمال محدودیت بر اختیارات مدیران نسبت به شرکا در هیچ صورتی قابل اسقاط نیست.

در تبیین نوع رابطه‌ی شرکای مدیر با سایر شرکا، سه حالت مختلف در نظر گرفته شده است که به ترتیب شامل مقررات مندرج در قسمت ۱۸ قانون تعهدات یا قرارداد منعقدہ میان طرفین و مقررات وکالت می‌شود. بدین توضیح که، نخست روابط میان شرکای مدیر با سایر شرکا تابع مقررات مندرج درباره‌ی سرمایه‌گذاری مشترک در قسمت هجدهم این قانون یا قرارداد خواهد بود و در مرحله‌ی بعدی، در صورتی که انطباقی با مقررات این فصل نداشت یا در قرارداد مشخص نشده بود، تابع مقررات وکالت است. همچنین این قانون به شرکا اجازه می‌دهد تا اطلاعات مربوط به معاملات پرخطر انجام‌شده توسط شرکای مدیر که نسبت به آن‌ها مسئولیت دارند را به دست آورده و بر آن‌ها نظارت نمایند این حق نظارت نیز قابل سلب از شرکا نیست.

نمایندگی یکی از شرکا در انعقاد قرارداد و تعهدات به وجود آمده نسبت به اشخاص ثالث نیز دو فرض را متصور می‌سازد؛ نخست آنکه نماینده به نام خود و به حساب شرکت عمل کرده باشد، مسئولیت معامله‌ی صورت گرفته بر عهده‌ی شخص نماینده خواهد بود. فرض دوم موردی است که نماینده به نام و به حساب شرکت با شخص ثالث معامله‌ای نموده است که همه‌ی شرکا بر طبق قرارداد و توافقاتی که در اعطای نمایندگی داشته‌اند در برابر ثالث مسئول خواهند بود. در مقابل، در مسئولیت مستقیم هر یک از شرکا نسبت به بدهی‌ها و هر چیز دیگری مانند آن که برای مشارکت به وجود آمده یا به مشارکت منتقل می‌شود، در محدوده‌ی قرارداد منعقدہ مسئولیت دارند. لذا شرکا بر طبق این ماده به‌طور

مستقیم نسبت به بدهی‌های شرکت مسئول اند مگر آنکه توافق دیگری در بین شرکا وجود داشته باشد.

در حالت عادی طرفین برای اتمام مشارکت می‌توانند از طرق مختلفی اقدام نمایند اما در صورتی که مشارکت برای مدت نامعینی باشد طرفین ملزم به رعایت شرایطی هستند. به عبارتی، اگر مشارکت برای مدت نامعین و یا به مدت عمر یکی از طرفین باشد، هر یک از طرفین برای اعلام خاتمه‌ی آن باید ۶ ماه قبل از اقدام، قصد خود مبنی بر خاتمه را به طرف دیگر ابلاغ نماید.

قانون سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نیز نقش محوری در سرمایه‌گذاری مشترک داشته و ماده‌ی ۳ آن با تجویز سرمایه‌گذاری خارجی، بیانگر مقررات مهمی است. در واقع این قانون با انگیزه‌ی جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ترکیه آغاز شد و توانایی جذب سرمایه‌گذاری مستقیم را افزایش داد و از این طریق اصول خاصی را برای محافظت از حقوق سرمایه‌گذاران و رفتار برابر با شرکت‌های داخلی و خارجی سرمایه‌گذاری به وجود آورد. بر طبق این قانون سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در جمهوری ترکیه از آزادی برخوردارند. به این معنی که دیگر نیازی به کسب مجوز از معاونین خزانه‌داری برای سرمایه‌گذاری وجود نداشته و هیچ محدودیتی در مالکیت خارجی وجود ندارد. همچنین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را نمی‌توان مصادره یا ملی کرد، مگر اینکه منافع عمومی مطرح بوده و غرامت عادلانه پرداخت شود، همان‌طور که در مورد شرکت‌های داخلی است. همچنین سرمایه‌گذاران آزاد هستند که درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری مستقیم خود را به خارج از کشور پذیرنده‌ی سرمایه انتقال دهند و سرمایه‌ی مورد نیاز خود را از منابع داخلی یا خارجی تأمین نمایند.

اصل آزادی قراردادی در حل و فصل اختلافات حاصله از قرارداد در نظر گرفته شده و لذا طرفین مجازند برای حل و فصل اختلافات خود به دادگاه‌های محلی، داوری ملی یا بین‌المللی و یا دیگر روش‌ها بر طبق شرایط مندرج در قرارداد مراجعه نمایند. همچنین ارزیابی سرمایه‌ی غیر نقدی در حقوق

ترکیه بر طبق قانون تجارت صورت می‌پذیرد. به عبارتی در صورتی که سهام و اوراق قرضه‌ی شرکت‌های خارجی به‌عنوان سهم سرمایه‌ی خارجی سرمایه‌گذاران خارجی استفاده شود، ارزش‌گذاری انجام‌شده توسط مقامات مربوطه یا کارشناسان تعیین شده از جانب دادگاه کشور مبدأ یا سایر مؤسسات بین‌المللی ارزیاب، مورد پذیرش قرار خواهد گرفت. آمار و ارقام کمیت و کیفیت سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام‌شده نیز بیانگر نقش موفق این کشور در اجرای قوانین و مقررات حاکم بوده و به عبارتی تنها به وضع مواد قانونی اکتفا نشده و در عمل به موقع اجرا گذارده شده است. لذا با این تفاسیر در ادامه و در نگاهی تطبیقی با نظام حقوقی ایران شایسته است تا توصیه‌هایی برای هرچه بهتر و غنی‌تر شدن این نظام ارائه گردد.

توصیه‌ها

اگرچه لازم به ذکر است که نظام حقوقی ایران در برخورد با سرمایه‌گذاری مشترک از شفافیت برخوردار نیست و دکتترین سعی در توجیه آن در قالب‌های مختلف از جمله: مضاربه، مشارکت مدنی، ماده‌ی ۱۰ قانون مدنی و ... می‌نمایند، اما با توجه به مطالعات انجام‌شده در نظام حقوقی ترکیه مواردی را که برای هرچه بهتر شدن قواعد حقوقی ایران در حوزه‌ی سرمایه‌گذاری خارجی و خصوصاً سرمایه‌گذاری مشترک لازم می‌نماید در ادامه و به‌طور مختصر مورد اشاره قرار می‌دهیم.

از جهت مقررات و امتیازات مندرج در قانون سرمایه‌گذاری خارجی اگرچه شباهت‌های فراوانی بین قانون دو کشور وجود دارد، اما تفاوت‌های مهمی هم که بر انگیزه‌ی سرمایه‌گذار خارجی تأثیر مستقیم دارند نیز به چشم می‌خورد.

- یکی از این مسائل مهم بحث امکان انتقال سرمایه از کشور سرمایه‌پذیر به خارج از آن است که در قانون ترکیه به سرمایه‌گذار خارجی این امکان داده شده است تا سود و منافع حاصل را بدون هیچ قید و شرطی از کشور

خارج نماید و این در حالی است که ماده‌ی ۱۳ قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی ایران مقررات سخت‌گیرانه‌ای را وضع نموده و انتقال اصل سرمایه و منافع آن به خارج از کشور را منوط به شرایطی مانند دادن پیش‌آگهی به هیأت سرمایه‌گذاری، بعد از انجام کلیه تعهدات، پرداخت کسورات قانونی و در نهایت تصویب هیأت و تأیید وزیر امور اقتصادی و دارایی شده است. همچنین انتقال سرمایه، سود و عایدات ناشی از افزایش سرمایه، باید مستند به گزارش مؤسسه حسابرسی عضو جامعه حسابسان رسمی ایران نیز باشد. بدین ترتیب مشخص است که وجود این شرایط تضمینی بودن بازگشت سرمایه را از دید سرمایه‌گذار خارجی با ابهام مواجه خواهد ساخت. لذا مقررات پیچیده نسبت به بازگشت سرمایه از مطلوبیت برخوردار نیستند. بر این اساس لازم است تا سازوکار شفاف و بدون نظارت حداکثری برای این امر در نظر گرفته شود تا سرمایه‌گذار بتواند با انجام تعهدات خود و صرفاً با تصویب هیأت سرمایه‌گذاری اقدام به انتقال سرمایه خود نماید.

- مورد بعدی که در این قانون از اهمیت برخوردار است، حل و فصل اختلافات است که در قانون ترکیه بر طبق اصل آزادی اراده، شرکا مخیر در انتخاب هر یک از روش‌های گفته شده هستند که این امر در قانون ایران به شدت نادیده انگاشته شده و در صورت بروز اختلاف بین سرمایه‌گذار خارجی و دولت، طرفین در درجه اول باید سعی کنند که اختلاف واقع شده را از طریق مذاکره، به عنوان یکی از شیوه‌های جایگزین حل و فصل اختلافات، مختومه نمایند و در صورت عدم حصول توافق و سازش بین طرفین، در مرحله بعدی موضوع باید در یکی از دادگاه‌های داخلی مورد رسیدگی قرار گیرد که در نظام حقوقی بین‌الملل ارجاع دعاوی به دادگاه‌های داخلی یکی از کشورهای طرف دعوا چندان مورد پذیرش نیست. بر این اساس با توجه به اینکه سازش

و در مرحله‌ی بعدی داوری‌های ملی و بین‌المللی که نهادهای بی‌طرف و پذیرفته شده در عرصه‌ی بین‌المللی می‌باشند، مناسب است به جای دادگاه‌های داخلی این روش‌ها مورد توجه واقع شوند.

- نسبت به قانون تعهدات ترکیه نیز از آنجایی که مواد مندرج در آن در نظام حقوقی ایران کمرنگ و در مواردی مغفول است، لازم می‌نماید تا محوری‌ترین مواردی را که با توجه به نظام حقوقی ایران قابل اعمال می‌نمایند مطرح گردد.
- مورد نخست در خصوص اصل آزادی قراردادی حاکم بر سرمایه‌گذاری مشترک به مثابه‌ی یک قرارداد بخش خصوصی است که در تمامی جنبه‌های قراردادی بایستی این اصل حاکم بوده و محدودیتی جز در موارد برخورد بانظم عمومی بر آن اعمال نگردد.
- دوم اینکه از آنجایی که کسب درآمد اصلی‌ترین هدف سرمایه‌گذاری مشترک است، تقسیم آن و مشارکت در سود و زیان باید به طور دقیق مورد توجه قرار بگیرند. اگرچه این مهم نیز باید تابع اراده‌ی قراردادی طرفین باشد، اما لازم است تا اصل تساوی در این خصوص نسبت به موردی که نحوه‌ی تقسیم سود و زیان مشخص نگردیده است اعمال گردد. به عبارتی مشارکت شرکا در سود و زیان حاصله از اجرای این قرارداد تابع شرایط موجود بین طرفین است مگر توافقی در این خصوص صورت نگرفته باشد که در این صورت رعایت اصل تساوی از مطلوبیت برخوردار است. مگر آنکه ارزش و ماهیت سهام شرکا متفاوت باشد که در این صورت بر طبق آن تقسیم صورت خواهد گرفت.
- مورد سوم در مورد تعهد به عدم رقابت شرکا است. شرکا نباید در هر کاری که ممکن است به هدف شراکت صدمه زده و یا آن را متوقف نماید به نفع خود و با اشخاص ثالث فعالیت نمایند. این مورد اگرچه در قانون تجارت ایران نیز منعکس گردیده است اما تنها نسبت به سرمایه‌گذاری

3. Foreign Direct Investments Law (FDIL), 2003.
4. Turkish Commercial Code, 2012.
5. Corporate Tax Act, 2006.
6. Public Procurement Law, 2012.
۷. در زبان ترکی به این نوع از مشارکت Ortaklık گفته می‌شود.
8. Business Partnership Agreement.
9. Koksall, Kocaaga, 2009, p146.
10. Ordinary Partnership Agreement.
11. Onur, ALPER, 2011, p2.
12. Serap, Zuvin, 2006, 344.
13. Turkish Corporate Tax Law No. 5442.
14. Partnership.
15. Zuvin, p 343.
16. Gülören, Tekinalp, Ünal, Tekinalp, 1989, p154.
17. Fahiman, Tekil, 1991, p 104.
18. Kemal, Dayınlarli, 2007, p53.
19. Betül, Çakir Çelebi, 2017.
۲۰. بهروز، اخلاقی، فرهاد، امام، ۱۳۸۵، ص ۹.
21. Cevdet, Yavuz, Faruk, Acar, Burak, Özen, 2012, p736 & Reha, Porory, Ünal, Tekinalp, Ersin, Çamoglu, 2005, no. 70
22. Halil, Arsalani, 1945, p3-4: به نقل از: Latif, Tile, Turk Hukukunda Jont Ventute Duzenlemeri, 2013, p74.
23. Nazim, Islamov, 2003, p7.
24. Dilşad, Kaya, 2011, p2.
25. İbrahim, Kaplan, 2007, p23.
26. Leading Partner.
27. Tekinalp, Tekinalp, p154.
28. Ömer, Korkut, 2007, p154 & Barlas, p190.
29. Non-Competition Obligation .
۳۰. علی، حاتمی، اسماعیل، کریمیان، ۱۳۹۳، ص ۴۴۶.
31. Ali Haydar, Yildirim, 2011, p196.
32. Hasan, Pulaşlı, v. I, 2011, p45.
33. Kaya, p3.
34. Zekeriya, Kurşat, 2012, p308.
35. Exclusion of a party.
36. Kocaaga, p154.
37. Dayınlarli, p336.
38. Turkish Foreign Direct Investments Law, Law No. 4875, 2003.

مشترک شرکتی قابل اعمال بوده و باید در مورد سرمایه‌گذاری مشترک قراردادی نیز مورد توجه قرار گیرد.

- چهارمین موضوع در خصوص حذف یا اعمال محدودیت بر اختیارات مدیران است. بدین توضیح که شرکا بتوانند نسبت به حذف اختیارات شرکا مدیر یا اعمال محدودیت بر آن‌ها اقدام نمایند. اما این حق باید به گونه‌ای تضمین گردد تا شرکا در هر زمان و با ارائه‌ی دلایل و مستندات که موجب اضرار به شراکت می‌گردند، بتوانند نسبت به اعمال این حق اقدام نمایند. لذا حتی در صورتی که در سرمایه‌گذاری مشترک نیز مقررهای مبنی بر غیرقابل حذف بودن این اختیار وضع نموده باشد، لازم‌الاجرا نبوده و هر یک از شرکا در صورتی که دلیل قابل توجیهی ارائه کنند، بتوانند اختیارات را حذف یا محدود نمایند.

- در نهایت با توجه به تجربیات موجود نسبت به تأثیر به‌کارگیری وسیع تکنیک‌های مشارکت و توجه به زیرساخت‌های قانونی و وضع قوانین خاص مشارکت توسط کشورهای با اقتصاد نوظهور و خصوصاً کشور ترکیه و قانون مورد بررسی در این نوشتار از یک سو و ناهمگونی‌های نظام حقوقی ایران با تغییرات رخ داده در این عرصه که بر میزان سرمایه‌گذاری مشترک تا حدودی تأثیرگذار بوده و چنددستگی قوانین مرتبط در ایران از سوی دیگر که پاسخگوی مقتضیات سرمایه‌گذاری مشترک نیستند، لزوم تدوین قانونی خاص در این زمینه بیش از پیش از اهمیت برخوردار است. کما اینکه رویه‌ی مشخصی نیز در کشور در تمامی ابعاد این نوع قراردادها در صنایع مختلف وجود نداشته و بر این چندگانگی نظام حقوقی کشور در برخورد با این نوع قراردادها دامن می‌زند.

پی‌نوشت

۱. Joint Venture در این تحقیق معادل واژه‌ی اشاره شده، سرمایه‌گذاری مشترک آورده شده است.
2. Turkish Code of Obligation, 2011, (Turk Borclar Kanunu (Bk).

- Tekinalp, Gülören, Tekinalp, Ünal, (1989) "Joint Venture Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a Armağan".
- Dayınlarli, Kemal, (2007) "Joint Venture Sozlemesi", Dayınlarlı Yayıncılık.
- Kocaaga, Koksall, (2009) "Joint Venture and its Legal Nature in Turkish Law", Bracton Law Jurnal, vol. 41.
- Arsalani, Halil, (1945) Şirket Mukaveleleri ile Cemiyetler ve İki Tarafa Borç Yükleyen Akitler Arasındaki Ayrıllıklar ve Bunları Tefrika Yarayan Ölçütler, İÜHFİM.
- Gurulkan, Haluk, Cakir, yasin, (2017) "Foreign Direct Investments in Turkey", Gurulkan Çakır Attorney Partnership. Available at: <http://www.gurulkan.com/Docs/Publications/991834572.pdf>
- Pulaşlı, Hasan, (2011) 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Gore Şirketler Hukuku Şerhi, Adalet pub, v. I.
- Tile, Latif, (2013) "Turk Hukukunda Jont Ventute Duzenlemeri", Kadir Has Üniversitesi, Soyal Bilimler Enstitusu.
- Islamov, Nazim, (2003) Joint Venture, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ALPER, Onur, (2011) "Joint Ventures under Turkish Foreign Investment Law", Available at: <http://www.gsimeridian.com/files/16.pdf>
- Korkut, Ömer, (2007) "Türk Hukuku Bakımından Ortak Girişim (Joint Venture) ve İş Ortaklığı", Legal Hukuk Dergisi.
- Porory, Reha, Tekinalp, Ünal, Çamoglu, Ersin, (2005) "Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku", Arıkan Basım Yayım Dagitim.
- Turkey Ministry of Economy, (2016) Foreign Direct Investments Report.
- UNCTAD, (2017) World Investment Report: Investment and Digital Economy, Geneva.
- Kurşat, Zekeriya, (2012) "Yeni Borclar Kanunumuzda Adi Ortaklik Hukumlerinin Degerlendirilmesi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası.
- Zuvin, Serap, (2006) International Joint venture Law, Turkey Part, Aspatore pub.
- Kaya, Dilşad, (2011) Legal Status and Termination Procedures of Joint Ventures, 2011 Available at: http://www.gsimeridian.com/en/publications/articles-library/?&per_page=15
39. Ministry of Economy, Foreign Direct Investments Report 2016, p 10.
40. UNCTAD, World Investment Report: Investment and Digital Economy 2017, Geneva 2017, p 6.
41. Alper, p2.
42. مرتضی، شهبازی نیا، ۱۳۹۲، ص ۲۱۰.
43. حمیدرضا، نیکبخت، ۱۳۸۸، ص ۱۰-۱۱.
44. اشمیتوف، کلایو ام، ترجمه: بهروز، اخلاقی و همکاران، ۱۳۷۸، ص ۹۸۶.
45. Haluk, Gurulkan, yasin, Cakir, 2017, p5.

منابع

- آریان کیا، رضا، معدولیت، احسان. (۱۳۹۴) "نظام حقوقی قراردادهای مشارکت"، انتشارات میزان.
- اخلاقی، بهروز، امام، فرهاد. (۱۳۸۵) "اصول قراردادهای تجاری بین المللی"، موسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی شهردانش.
- حاتمی، علی، کریمیان، اسماعیل. (۱۳۹۳) "حقوق سرمایه گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه گذاری خارجی"، انتشارات تیسرا.
- کلایو ام، اشمیتوف، ترجمه: بهروز، اخلاقی و همکاران. (۱۳۷۸) "حقوق تجارت بین الملل"، جلد دوم، انتشارات سمت.
- نیکبخت، حمیدرضا. (۱۳۸۸) "داوری تجاری بین المللی"، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، تهران.
- شهبازی نیا، مرتضی. (۱۳۹۲) "حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه گذاری خارجی"، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی.
- Yildirim, Ali Haydar, (2011) "Adi Ortaklıkta Ortakların Denetleme Hakkı (TBK631)" Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.
- Çakir Çelebi, Betül, (2017) "Joint Venture Hukuki Niteliği" Hukuki Niteliği, Yıldırım Beyazıt Law Review, available at: <http://dergipark.gov.tr/ybuhukuk/issue/30966/335728>.
- Yavuz, Cevdet, Acar, Faruk, Özen, Burak, (2012) "Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)", Beta Basım Yayın.
- Tekil, Fahiman, (1991) "Adi Kollektif ve Komandit Şirketler Hukuku".
- Kaplan, İbrahim, (2007) İnşaat Sektöründe Müşterek İş Ortaklığı Joint Venture, Yetkin Pub.